

A retorikai szerkezet újratemtése a magyar–angol sajtófordításban*

4. Eredmények

4.1. A kapcsolódási proposíciók eloszlása: kvantitatív elemzés. A kvantitatív elemzés azonosítja a kapcsolódási proposíciókat a korpuszban és megadja számukat. A 2a táblázat összesíti a magyar alkorpuszban (HST) található kapcsolódási proposíciók gyakoriságát és a 2b táblázat adja meg ugyanezt az angol fordítási korpuszra (ETT). A kapcsolódási proposíciók mindkét táblázatban gyakorisági sorrendben szerepelnek, a leggyakoribbtól a legritkábban előforduló reláció felé haladva.

Nem minden kapcsolódási proposíció (csupán 28) szerepel a korpuszban a MANN (2005) által azonosított 32-ből. Érdekes ugyanakkor, hogy a forrásszövegekben és a fordításokban hasonló proposíciók jelennek meg, és a két leggyakoribb („domináns”) reláció ugyanaz. A leggyakoribb a KIDOLGOZÁS reláció (30 alkalommal fordul elő a magyar és 32 alkalommal az angol alkorpuszban). E relációban a szatellit a magban tárgyalt vagy abból kikövetkeztethető témához kapcsolódó helyzetről vagy annak valamely eleméről szolgál további részletekkel (MANN 2005). Ez összhangban áll a hírszövegek legfontosabb céljával és funkciójával: események részleteiről tájékoztatják az olvasót. A második leggyakoribb az ELŐKÉSZÍTÉS reláció, amely mindkét alkorpuszban 18 alkalommal fordul elő. Ebben a relációban a szatellit a mag előtt áll a szövegben és arra ösztönzi az olvasót, hogy elolvassa a szöveget (MANN 2005). Itt azonban meg kell jegyezni, hogy az esetek túlnyomó többségében (20 szövegből 15-ben) ez a reláció a címet köti a szöveg többi részéhez, mintegy „előkészítve a talajt” a kifejtéshez: megjelöli a témát és jelzi az olvasó számára, hogy a következőkben mi várható; pl. *GUAM: új erőtér a posztszovjet térségben* (HST05), *Költségvetési hiány* (HST08), *Magyar–dél-afrikai kapcsolatok* (HST09). A többi szövegben a címet és a szöveget például az AKART OK reláció köti össze, amelyben a szatellit fogalmazza meg a magban létrejött, akart cselekvés kiváltó okát (egyetlen szövegben: *A „Lex Szász” ismételt megszavazása az Országgyűlésben*; HST02). Ennél gyakrabban fordul elő a KIDOLGOZÁS reláció (összesen 4 szövegben): *A határon túli magyarok és a magyarországi Szabad Demokraták Szövetségének (SZDSZ) viszonya* (HST04), *A határon túli magyarok hitéletének kérdései a magyar–szentszéki kapcsolatok napirendjén* (HST07), *Az egészségügy reformjának röögös útja* (HST15), *Az elnökválasztás jelenlegi állása* (HST18).

---

* A tanulmány első részét l. Magyar Nyelv 110. 2014: 17–29.

2a táblázat

A kapcsolódási propozíciók gyakorisága a magyar alkorpuszban

Kapcsolódási propozíciók (KP)	Magyar forrásnyelvi szövegek																				Összes KP	
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20		
Kidolgozás	2	2		3	2	1	1	1	1	1		3	1		1	1	1	2	3	4	30	
Előkészítés	1	1	1		1	1		1	1	1	1	1	1		1	1	1	1	1	2	18	
Összekapcsolás			1	1	1			1					1		1	2		4		1	13	
Felsorolás										7	3									3	13	
Háttér	3		1		1	1			1						2					1	2	12
Körülmény				1	2			1			1	1	1	2		1		1		1	1	12
Következés	1	1	2					2									3		2		11	
Akart ok	2	1	1								2	1		1	2						10	
Ellentét		1			1	2	1	1		1			1		1						9	
Értelmezés		1		2	2					1						1			1	1	9	
Nem akart ok								1	1			2	1		1	1				2	9	
Nem akart eredmény										2	1	3						2		1	9	
Akart eredmény	1	1		1			1			1				1						2	8	
Lehetővé tétel							1	1			1						1			1	5	
Értékelés					1	1			1						2						5	
Összefoglalás		1	1			2				1											5	
Indoklás											1	1	1					1			4	
Cél								1	1							1			1		4	
Eszköz	1						1														2	
Motiváció								1				1									2	
Antitézis								1													1	
Engedmény					1																1	
Feltétel				1																	1	
Szétválasztás																1					1	
Bizonyíték				1																	1	
Hézag								1													1	
Újbóli állítás		1																			1	
Megoldás											1										1	
Összesen	11	10	7	10	12	8	5	12	6	16	9	12	6	11	7	9	7	11	9	20	198	

2b táblázat

A kapcsolódási proposíciók gyakorisága az angol fordítási alkorpuszban

Kapcsolódási proposíciók (KP)	Angol célnyelvi szövegek																				Összes KP
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
Kidolgozás	4	3		3	2	1	1	1	1	1		3	1		1		1	2	3	4	32
Előkészítés	1	1	1		1	1		1	1	1	1	1	1		1	1	1	1	1	2	18
Háttér	5	1	1		3	1			1					2						2	16
Összekapcsolás	1		1	1	1			1				1	1	2	2		4		1		16
Körülmény				1	2			1			1	1	1	2	1	1		1		1	13
Felsorolás										7	3									3	13
Következés	1	1	2					2									4		2		12
Nem akart eredmény		1								2		1		3	1			2		1	11
Ellentét		1			2	2	1	1					2		1						10
Értelmezés		1		2	1					1						1			1	1	8
Nem akart ok								1	1			2				1	1			2	8
Akart ok	2	1	1								2	1		1							8
Akart eredmény		1		1			1			1				1						2	7
Értékelés					1	1			1						2						5
Összefoglalás		1	1			2				1											5
Indoklás											1	1	1					1			4
Lehetővé tétel							1					1								1	3
Cél									1							1			1		3
Szétválasztás													1			1					2
Motiváció								1				1									2
Antitézis								1													1
Engedmény					1																1
Feltétel				1																	1
Bizonyíték				1																	1
Hézag								1													1
Eszköz							1														1
Megoldás											1										1
Újbóli állítás																					0
Összesen	14	12	7	10	14	8	5	11	5	15	9	12	8	11	8	8	7	11	8	20	203

Ezek a relációk is az ELŐKÉSZÍTÉS relációhoz hasonló retorikai funkciót látnak el: előrevetítik a témát és a cikk elolvasására ösztönzik az olvasót. A gyakorisági rendben következő relációk esetében már változás látható: a forrászövegek és a fordítások nem mutatnak hasonló eloszlást a relációk gyakorisága tekintetében.

A két alkorpusz közötti eltérés mértékének megállapítása érdekében minden olyan változó (KP) esetében t-próbát végeztem, amelyek eltérő gyakoriságot mutattak a forrás- és a célnyelvi korpuszban. A látszólagos különbségek ellenére a statisztikai elemzés (3. táblázat) nem mutatott szignifikáns eltérést a két alkorpusz között egy változó esetében sem. Csupán kvantitatív alapon tehát nem állítható az, hogy a két alkorpusz jelentősen eltérne a szövegek retorikai szerkezete szempontjából.

3. táblázat

A KP változók egymintás t-próbái (szignifikanciaszint: $*p < ,05$)

Magyar forrásnyelvi szöveg – angol célnyelvi szöveg	Átlag	t érték	df	Szig.
háttér	-,20	-1,285	19	,214
körülmeny	-,05	-1,000	19	,330
összekapcsolás	-,15	-1,831	19	,083
ellentét	-,05	-,567	19	,577
szétválasztás	-,05	-1,000	19	,330
kidolgozás	-,10	-,809	19	,428
lehetővé tétel	,10	1,453	19	,163
értelmezés	,05	1,000	19	,330
eszköz	,05	1,000	19	,330
nem akart ok	,05	1,000	19	,330
nem akart eredmény	-,10	-1,453	19	,163
cél	,05	1,000	19	,330
újból állítás	,05	1,000	19	,330
következés	-,05	-1,000	19	,330
akart ok	,10	1,000	19	,330
akart eredmény	,05	1,000	19	,330

4.2. A retorikai szerkezet kvalitatív elemzése. A kvalitatív elemzés első lépése a fő retorikai funkció meghatározása. A fordítás funkcionális szempontú megközelítése szerint (NORD 1997; REISS–VERMEER 1984) a fordítás minősége „funkcionalitásán” és „hűségén” múlik (NORD 1995a: 282). Ez azt jelenti, hogy a fordítás minősége annak fényében ítélandó meg, hogy a keletkező szöveg mennyire képes betölteni (retorikai és kommunikatív) funkcióját, továbbá közvetíteni a szükséges (információs, propozicionális) tartalmat. Ez csak úgy érhető el, ha a fordító felismeri ezeket a szövegben, és képes a kifejezésükre szolgáló nyelvi eszközöket – tudatosan vagy ösztönösen – a megfelelő módon használni a célnyelven (SAGER 1997: 30). A retorikastruktúra-elmélet segít a fő retorikai funkció azono-

sításában, s – a forrás- és a célnyelvi szöveg összevetésével – lehetővé teszi annak megállapítását, hogy a fordítás ugyanazt a retorikai funkciót tölti-e be, mint az eredeti szöveg, és ilyen értelemben „funkcionális fordításnak” tekinthető-e. A szöveg fő retorikai funkciója a retorikai szerkezet elemzése alapján készített ágrajz legmagasabb szintjén elhelyezkedő kapcsolódási propozíciókban érhető tetten. A jelen korpusz esetében, amelyben minden szövegnek van címe, ez az első és a második legfelső szintet jelenti. Mivel a legfelső szintet a cím és a szöveg közötti propozíció foglalja el, a második szinten szereplő kapcsolódási propozíciók azok, amelyek a szövegtörzs két fő része közötti, a mondanivaló szempontjából domináns, fő kapcsolódási propozíciók (4a, 4b táblázat).

4a táblázat

A magyar alkorpusz (HST) domináns kapcsolódási propozíciói

HST	Előkészítés	Akart ok	Összefoglalás	Értelmezés	Következés	Kidolgozás	Akart eredmény	Motiváció	Körülmény	Lehetővé tétel	Ellentét	Háttér	Nem akart ok	Összekapcsolás
01	1	1												
02		1	1	1										
03	1		1		2									
04						2								
05	1					1								
06	1		2											
07						1	1							
08	1							1						
09	1					1								
10	1					1								
11	1								1					
12	1									1				
13	1										1			
14	1											1		
15						1					1			
16	1												1	
17	1												1	
18						1								1
19	1			1										
20	1								1					
Σ	15	2	4	2	2	8	1	1	2	1	2	1	2	1

4b táblázat

Az angol (fordítási) alkorpusz (EET) domináns kapcsolódási propozíciói

EET	Előkészítés	Akart ok	Összefoglalás	Értelmezés	Következés	Kidolgozás	Akar eredmény	Motiváció	Körülmény	Lehetővé tétel	Ellentét	Háttér	Nem akart ok	Összekapcsolás
01	1	1												
02		1	1	1										
03	1		1		2									
04						2								
05	1					1								
06	1		2											
07						1	1							
08	1							1						
09	1					1								
10	1					1								
11	1								1					
12	1									1				
13	1										1			
14	1											1		
15						1					1			
16	1												1	
17	1												1	
18						1								1
19	1			1										
20	1								1					
Σ	15	2	4	2	2	8	1	1	2	1	2	1	2	1

A leggyakrabban előforduló „domináns” kapcsolódási propozíció – gyakorisági sorrendben – az ELŐKÉSZÍTÉS (15 előfordulás), KIDOLGOZÁS (8) és ÖSSZEFOGLALÁS (4). Ezek a relációk összhangban vannak az elemző típusú újságcikk mint műfaj fő céljaival: felkelteni az érdeklődést, kidolgozni egy témát vagy leírni egy eseményt, és/vagy közölni egy álláspontot, kritikusan elemezni valamit. Az, hogy a magyar szövegek és angol fordításaik domináns retorikai funkciói megegyeznek, azt jelenti, hogy – a retorikai szerkezet alsóbb szintjein előforduló eltolódások ellenére – a fordítók megőrzik a forrásszöveg fő retorikai funkcióját a célnyelvi szövegben (vagyis ezekben nincs eltolódás).

A kvalitatív elemzés második lépése az azonos és az eltérő kapcsolódási propozíciók és retorikai szerkezetek vizsgálata. Az adatok kvantitatív elemzése azt mutatta, hogy míg a fordítások és az eredeti szövegek között a relációk gyakorisága szempontjából nincs szignifikáns különbség, van eltolódás a kapcsolódási propozíciók minősége tekintetében. A 20-ból csupán 8 szöveg esetében egyezik meg teljesen a retorikai szerkezet az angolban és a magyarban (5. táblázat). Bizo-

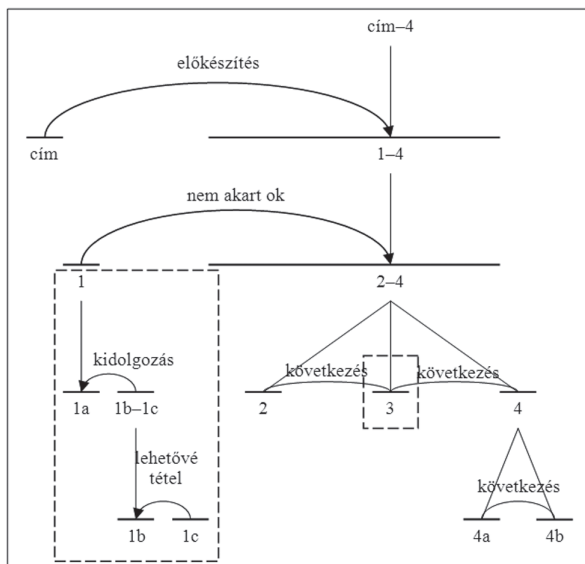
nyos szövegeknél mind a kapcsolódási propozíciók száma, mind azok minősége (típusa) eltér. Van azonban olyan is, hogy bár a propozíciók száma megegyezik, típusuk más. A 17-es szövegnél például mind a forrás-, mind a célnyelvi szövegben 7 reláció szerepel, de ezek típusai eltérők: a magyar szövegben egy KIDOLGOZÁS, egy ELŐKÉSZÍTÉS, három KÖVETKEZÉS, egy NEM AKART OK és egy LEHETŐVÉ TÉTEL reláció azonosítható, míg az angol fordításban egy KIDOLGOZÁS, egy ELŐKÉSZÍTÉS, négy KÖVETKEZÉS és egy NEM AKART OK (1. és 2. diagram). Bár ezek a „kvalitatív” eltolódások – mint láttuk – nem módosítanak a szöveg fő retorikai funkcióján, a propozicionális tartalmát megváltoztatják.

Az elemzés következő lépése az eredetiben és a fordításokban megegyező kapcsolódási propozíciók gyakoriságának meghatározása, hogy felmérhessük, hogy az eredetik és a fordítások retorikai szerkezete (s ebből fakadóan kapcsolódási propozicionális tartalma) mennyiben esik egybe. Ez a szövegpárokban egyező relációk számának összeadásával, majd a korpuszban szereplő összes relációhoz viszonyított százalékos arányának meghatározásával adható meg. Az 5. táblázat mutatja e számokat minden egyes szöveg esetében, valamint az egyezés mértékét (a 4. oszlopban), százalékban kifejezve.

Az eredmények átlagosan 91,73%-os egyezést mutatnak a forrásnyelvi és a célnyelvi korpusz között. Ha azonban egyenként megvizsgáljuk a szövegeket, jelentős különbségek figyelhetők meg az egyezés mértékében: a teljes azonosságtól (pl. 03, 04-es szöveg) a csupán 66,67%-os egybeesésig (15-ös szöveg). A 15-ös szöveg esetén nemcsak a különböző mondat szerkesztési normák, hanem a kötőszók törlésében vagy megváltoztatásában megnyilvánuló (l. a (3)-as példa kiemeléseit) eltérő értelmezés is szerepet játszik a retorikai szerkezeti eltolódásban, s következésképp a módosult kapcsolódási propozicionális tartalomban (logikában) a fordításban.

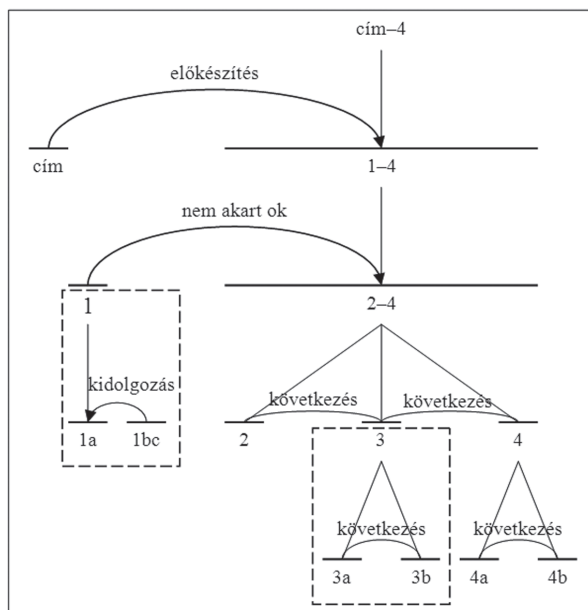
1. diagram

A HST17 kódszámú szöveg hierarchikus retorikai szerkezete

2. diagram

Az ETT17 kódszámú fordítás hierarchikus retorikai szerkezete

5. táblázat

A forrasszövegek és a fordítások retorikai szerkezetének egyezése

Szöveg	Azonos KP-k HST + ETT	Összes KP HST + ETT	Egyezés %-ban (azonos vs. összes KP)	Retorikai szerkezeti eltolódás
01	9 + 9 = 18	11 + 14 = 25	72,00	+
02	9 + 9 = 18	10 + 12 = 22	81,82	+
03	7 + 7 = 14	7 + 7 = 14	100,00	
04	10 + 10 = 20	10 + 10 = 20	100,00	
05	11 + 11 = 22	12 + 14 = 26	84,62	+
06	8 + 8 = 16	8 + 8 = 16	100,00	
07	5 + 5 = 10	5 + 5 = 10	100,00	
08	11 + 11 = 22	12 + 11 = 23	91,30	+
09	5 + 5 = 10	6 + 5 = 11	90,91	+
10	15 + 15 = 30	16 + 15 = 31	96,77%	+
11	9 + 9 = 18	9 + 9 = 18	100,00%	
12	12 + 12 = 24	12 + 12 = 24	100,00%	
13	6 + 6 = 12	6 + 8 = 14	85,71%	+

Szöveg	Azonos KP-k HST + ETT	Összes KP HST + ETT	Egyezés %-ban (azonos vs. összes KP)	Retorikai szerkezeti eltolódás
14	10 + 10 = 20	11 + 11 = 22	90,91%	+
15	5 + 5 = 10	7 + 8 = 15	66,67%	+
16	8 + 8 = 16	9 + 8 = 17	94,12%	+
17	6 + 6 = 12	7 + 7 = 14	85,71%	+
18	11 + 11 = 22	11 + 11 = 22	100,00%	
19	8 + 8 = 16	9 + 8 = 17	94,12%	+
20	20 + 20 = 40	20 + 20 = 40	100,00%	
Összesen	185 + 185 = 370	198 + 203 = 401	91,73%	

(3) Eltérő értelmezés (logika) a 15-ös szövegben (3. és 4. mondat):

3	<i>Másfelől a koalíció költségvetési politikájának hibái folytán 2006 nyarára az államháztartás minden területén elodázhatatlanná váltak a komoly megszorítások. Az egészségügyi ellátás reformjára ezért [= hence] a források szűkítésének idején kerül sor,</i>	3	<i>Ø By the summer of 2006 – due to the political blunders of the coalition – the introduction of wide scale austerity measures to every sphere of the fiscal budget became imminent.</i>
4a	<i>ráadásul ez egyszerre több területen, drasztikus lépésekben, a 2006-os választási ígéreteknek ellentmondva és hiteltelen kormányzati kommunikációval övezve történik.</i>	4a	<i>Hence, the process of reforming the health service is simultaneously taking place with the drastic tightening of resources in several spheres, which contravenes the 2006 election promises on the one hand [= egyfelől],</i>
4b		4c	<i>and [= és] is being communicated in an obscure manner by the government, on the other [= másfelől].</i>

A kvalitatív elemzés harmadik lépése a retorikai és a műfaji szerkezet együttes vizsgálata. Az elemzés arra keres választ, hogy a kapcsolódási propozicionális eltolódások a hírszövegek eseménystruktúrájának mely komponenseit érintik. A vizsgálat alapján megállapítható, hogy az eltolódások hatással vannak-e a műfaj-szerkezetre és az információtartalomra. A 6. táblázatban láthatók azok a szövegek, amelyekben azonosítható eltolódás; az eseménystruktúra-komponensek, amelyek érintettek ebben; valamint az egyes komponensekre jutó eltolódások száma.

6. táblázat

A kapcsolódási propozicionális eltolódások helye az eseménystruktúrában¹

	Háttér		Sz	Cs	Utóesemény		Kommentár			Helyszín
	KE	T			R	K	É	KO	V	
01	2	1	1	1						
02			1	1						
05					1		1			
08								1		
09							1			
10				1						
13								1		
14								1	2	
15		1		1		1	1			1
16				1						
17			2	2						1
19										1
Σ:	2	1	2	2	1	1	3	3	2	2
Σ/kom.	3		2	2	2		8			2

Eltolódások a Háttér, a Szereplő, a Cselekmény, az Utóesemény, a Kommentár és a Helyszín komponensekben fordul elő. Érdekes ugyanakkor, hogy legnagyobb számban eltolódás a Kommentár elemben azonosítható (összesen 8) – abban az elembe, amely éppen az újságírónak a cikkben leírt eseményről alkotott szubjektív véleményét, értékelését és elvárásait fogalmazza meg. Retorikai szempontból – vagyis az író által közölni kívánt mondanivaló tekintetében – ez a hírszöveg legjelentősebb, legszubjektívebb komponense. Az, hogy éppen ebben fordul elő az eltolódások túlnyomó többsége, arra enged következtetni, hogy az eltolódások által – akarva vagy akaratlanul – a fordítók módosítják e komponens propozicionális tartalmát, s ezen keresztül – alig észrevehető módon – az újságíró által közölni kívánt üzenetet.

4.3. A kapcsolódási propozíciók nyelvi jelölése. A 7a és 7b táblázat foglalja össze a magyar és az angol alkorpuszban a relációk jelölésére alkalmazott kötőszók számát. A magyar alkorpusz összesen 28 kapcsolódási propozíciója közül csak 16-ot jelöl kötőszó, míg az angol fordításokban az összesen 27-ből 15-öt. Az angol alkorpuszban az ÚJBÓLI ÁLLÍTÁS és az ÉRTÉKELÉS relációkat nem jelölik, a KÖRÜLMÉNY relációt (amely a magyar korpuszban nem szerepel) viszont igen.

¹ Rövidítések: Σ = összesen; kom. = komponens; KE = korábbi epizódok; T = történelem; Sz = Szereplő; Cs = Cselekmény; R = reakciók; K = következmények; É = értékelés; KO = kontextus; V = várakozások.

Angol fordítások	Σ KP	Jelölt Σ KP	Összekapcsolás	Ellentét	Nem akart eredmény	Következés	Kidolgozás	Felsorolás	Nem akart ok	Szétválasztás	Feltétel	Akart eredmény	Igazolás	Körülmény	Háttér	Antitézis	Akart ok
04	10	2									1	1					
05	14	3	1	2													
06	8	1	1	1													
07	5	1	1	1											1		
08	11	3	1		1												
09	5	1						1									
10	15	6	1	1	1		2	1									
11	9	0															
12	12	1		1													
13	8	3	1	1						1							
14	11	3	1							1						1	
15	8	4	2	1	1												
16	8	2								1				1			
17	7	2			1			1									
18	11	5	3		1							1					
19	8	1			1												
20	20	7	1		2		1	2			1						
Σ	203	56	11	9	7	6	5	4	3	2	2	2	1	1	1	1	1

Összefoglalva: a magyar alkorpusz összesen 198 relációja közül 51 jelölt (25,76%), míg az angol fordítási korpuszban ugyanez az arány kicsit magasabb: a 203 relációból 56 jelölt (27,59%). Ez összhangban áll TABOADA–MANN (2006: 441) kutatásának eredményével, miszerint az általuk vizsgált összesen 187 egységből álló korpuszban a relációk 72%-a nem jelölt. Ugyanakkor az, hogy a jelölt és a jelöletlen relációk aránya között az itt vizsgált két alkorpusz esetében nincs jelentős eltérés (alig 2%), arra enged következtetni, hogy a retorikai szerkezeti eltolódásokat a fordításban jellemzően nem kötőszók kihagyásával vagy betoldásával okozzák. Ez azt is jelenti, hogy a fordítások funkcionális egyezése (ekvivalenciája) a forrásszövegekkel általában nem sérül eltérő kötőszóhasználat miatt. Így az előző részben kimutatott propozicionális tartalomeltolódás feltehetőleg más, nem nyelvi, hanem kognitív (logikai) tényezők következménye.

5. Összegzés

E leíró jellegű, feltáró vizsgálat eredményei alapján a következő alaphipotézis fogalmazható meg a retorikai szerkezet célnyelvi (re)produkciójáról: a magyar–angol sajtófordításban azonosíthatók olyan kapcsolódási propozicionális eltolódások, amelyek módosítják a célnyelvi szöveg retorikai szerkezetét, s következésképp a fordítás propozicionális tartalmát és mondanivalóját. Az adatok kvantitatív és kvalitatív elemzése nyomán ez az állítás az alábbi, konkrétább megfigyelésekkel egészíthető ki:

1. A forrásszövegek és a fordítások között az őket alkotó kapcsolódási propozíciók tekintetében statisztikailag szignifikáns mennyiségi eltolódás nem azonosítható.

2. Kapcsolódási propozicionális eltolódás a fordításokban nem annyira a propozíciók száma, mint inkább azok minősége és előfordulási helye szempontjából keletkezik.

3. A forrásszövegek és a fordítások által közvetített fő retorikai funkció az ELŐKÉSZÍTÉS, a KIDOLGOZÁS és az ÖSSZEFOGLALÁS. E relációk összhangban vannak a vizsgált műfaj jellemző legfontosabb céljával, vagyis hogy felkeltse az érdeklődést, kidolgozzon egy témát (vagy leírjon egy eseményt), és/vagy közöljön egy álláspontot (vagy kritikus elemzést nyújtson). Ezekben a fő funkciókban a fordításokban nincs eltolódás.

4. Azonosítható azonban „kvalitatív” retorikai szerkezeti eltolódás a fordításokban a struktúra alacsonyabb szintjein, és ezek változtatnak a fordítások propozicionális tartalmán.

5. Kapcsolódási propozicionális eltolódások a hírszövegek eseményszerkezetének azon komponensében fordulnak elő leginkább, amely az újságírónak a cikkben leírt eseményről alkotott szubjektív véleményét, értékelését és elvárásait fogalmazza meg (Kommentár). Így az eltolódások által – akarva vagy akaratlanul – a fordítók módosítják e komponens propozicionális tartalmát, s ezen keresztül – alig észrevehető módon – az újságíró által közölni kívánt üzenetet.

6. A kapcsolódási propozíciók jelöltségnek mértéke – a korábbi kutatások eredményeivel összhangban – nem mutat számottevő eltérést a forrás- és a célnyelvi szövegek között. A vizsgált fordításokban talált propozicionális tartalomeltolódás feltehetőleg nem nyelvi, hanem kognitív (logikai) tényezők következménye.

Leíró jellegéből és feltáró szándékából fakadóan e tanulmány nem vizsgálta meg azt a fontos kérdést, hogy az eredmények hogyan viszonyulnak az olvasói megítéléshez. Itt erre a hely szűke miatt nem volt lehetőség. Lényeges és szükséges jövőbeli feladat azonban a retorikai szerkezet célnyelvi megfeleltetésének alaposabb megértése érdekében, hogy a szövegelemzés eredményeit összevessük az olvasók – a szöveg minőségéről és közvetített mondanivalójáról alkotott – szubjektív/intuitív megítélésével.

Bár a korpusz mérete miatt általánosítható következtetéseket nem lehet az eredmények alapján megfogalmazni, az adatok három vizsgálódási terület számára is hoznak új eredményt. Hozzájárulnak általában véve a diskurzuselemzés és konkrétan a retorikakutatás eredményeihez azáltal, hogy bár TABOADA–MANN (2006: 430) megfogalmaztak bizonyos aggályokat, a retorikaistruktúra-elmélet – bizonyos elemzés-módszertani kiegészítésekkel – nagyobb szövegegységeken is haszonnal és megbízhatóan alkalmazható. Mivel hosszabb szöveg esetén többféle szerkezet hat egymásra, a retorikaistruktúra- elmélet kombinációja más (a műfaj szempontjából releváns) strukturális elemzéssel fontos információkkal szolgál nemcsak a fordítás mint szöveg, hanem a koherencia fordítási viselkedésének feltérképezéséhez is. A vizsgálat a sajtófordítás számára is hoz újszerű eredményeket. BELL elemzési modellje segít azt megérteni, hogy a vizsgált, érvelő hírműfajhoz tartozó szövegeket tartalmazó korpuszban fordítás során hogyan jön létre (vagy éppen sérül!) a szakirodalomban (pl. REISS 2000: 30) elvárásként megfogalmazott funkcionális ekvivalencia.

Kulcsszók: retorikaistruktúra-elmélet (RSE), kapcsolódási propozíciók, koherencia, eltolódás a fordításban, sajtófordítás.

Hivatkozott irodalom

- BAKER, MONA 1992. *In Other Words*. Routledge, London.
- BELL, ALLAN 1991. *The Language of News Media*. Blackwell, Oxford.
- BELL, ALLAN 1998. The discourse structure of news stories. In: BELL, ALLAN – GARRETT, PETER eds., *Approaches to Media Discourse*. Blackwell, Oxford. 64–104.
- BÉKÉSI IMRE 1982. Szövegszerkezeti alapvizsgálatok (Magyar újsághíryananyag alapján). *Nyelvészeti Tanulmányok* 20. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BIELSA, ESPERANÇA 2007. Translation in global news agencies. *Target* 19/1: 135–155.
- BLUM-KULKA, SHOSHANA 1986. Shifts of cohesion and coherence in translation. In: HOUSE, JULIANE – BLUM-KULKA, SHOSHANA eds., *Interlingual and Intercultural Communication: Discourse and Cognition in Translation and Second Language Acquisition Studies*. Gunter Narr, Tübingen. 17–35.
- CONNOR, ULLA 1996. *Contrastive Rhetoric*. Cambridge University Press, Cambridge.
- DEME LÁSZLÓ 1978. *A beszéd és a nyelv*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- GAYOR, HELÉN RONINI 2008. *Rhetorical Structure Theory in translation analysis*. Szakdolgozat. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest.
- GOTTLIEB, HENRIK 2010. Multilingual translation vs. English-fits-all in South African media. *Across Languages and Cultures* 11/2: 189–216.
- HARSÁNYI ILDIKÓ 2008. Metaforarendszerek fordítása – sajtószövegek elemzése kognitív megközelítésből. *Fordítástudomány* 10/1: 42–60.
- HARSÁNYI ILDIKÓ 2010. A metafora mint az alternative konceptualizáció eszköze a fordításban. *Fordítástudomány* 12/2: 5–23.
- HATIM, BASIL – MASON, IAN 1990. *Discourse and the translator*. Longman, Harlow.

- HOLLAND, ROBERT 2006. Language(s) in the global news: Translation, audience design and discourse (mis)interpretation. *Target* 18/2: 229–259.
- KÁROLY KRISZTINA 2007. *Szövegtan és fordítás*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KÁROLY, KRISZTINA 2010. Shifts in repetition vs. shifts in text meaning: A study of the textual role of lexical repetition in non-literary translation. *Target* 22/1: 40–70.
- LEE, CHANG-SOO 2006. Differences in news translation between broadcasting and newspapers: A case study of Korean–English translation. *Meta* 51/2: 317–327.
- MAGNUCZNÉ GODÓ, ÁGNES 2003. *Cross-cultural perspectives in academic writing. A study of Hungarian and North American students' L1 argumentative rhetoric*. PhD disszertáció. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest.
- MANN, WILLIAM C. – MATTHIESSEN, CHRISTIAN M. I. M. – THOMPSON, SANDRA A. 1992. Rhetorical structure theory and text analysis. In: MANN, WILLIAM C. – THOMPSON, SANDRA A. eds., *Discourse description: Diverse linguistic analyses of a fund-raising text*. Pragmatics and Beyond. New Series 16. John Benjamins, Amsterdam–Philadelphia. 39–78.
- MANN, WILLIAM C. – THOMPSON, SANDRA A. 1986. Relational propositions in discourse. *Discourse Processes* 9: 37–55.
- MANN, WILLIAM C. – THOMPSON, SANDRA A. 1988. Rhetorical structure theory: toward a functional theory of text organization. *Text* 8/3: 243–281.
- MANN, WILLIAM C. 2005. *RST–Rhetorical Structure Theory*. [http://www.sfu.ca/rst/01intro/\[-\]definitions.html](http://www.sfu.ca/rst/01intro/[-]definitions.html) (2013. 07. 11.)
- NORD, CHRISTIANE 1991. *Text analysis in translation: Theory, methodology and didactic application of a model for translation-oriented text analysis*. Rodopi, Amsterdam–Atlanta (GA).
- NORD, CHRISTIANE 1995. Text-functions in translation: Titles and headings as a case in point. *Target* 7/2: 261–284.
- NORD, CHRISTIANE 1997. *Translating as a purposeful activity – Functionalist approaches explained*. St. Jerome, Manchester.
- PAKSY ESZTER 2005. Szerző és olvasó viszonya a fordított szövegben. *Fordítástudomány* 7/1: 60–69.
- PAKSY ESZTER 2008. Metaszöveg és ethosz a fordításban. *Fordítástudomány* 10/2: 47–60.
- PÁSZTOR KICSÍ MÁRIA 2007. Vajdasági magyar médiaszövegek mondat szerkesztésének összehasonlító kvantitatív elemzése. *Hungarológiai Közlemények* 2: 71–85.
- PAPEGAALJ, BART – SCHUBERT, KLAUS 1988. *Text coherence in translation*. Foris Publications, Dordrecht–Providence (RI).
- REISS, KATHARINA – VERMEER, HANS J. 1984. *Grundlegung einer allgemeinen Translations-theorie*. Niemeyer, Tübingen.
- REISS, KATHARINA. 2000. *Translation Criticism – The Potentials and Limitations*. St. Jerome, Manchester.
- RENKEMA, JAN 2004. *Introduction to Discourse Studies*. John Benjamins, Amsterdam.
- SAGER, JUAN. C. 1997. Text types and translation. In: TROSBORG, ANNA ed., *Text Typology and Translation*. John Benjamins, Amsterdam–Philadelphia. 25–42.
- SHLESINGER, MIRIAM 1995. Shifts in cohesion in simultaneous interpreting. *The Translator* 1/2: 193–214.

- SIDIROPOULOU, MARIA 1995a. Headlining in translation: English vs. Greek press. *Target* 7/2: 285–304.
- SIDIROPOULOU, MARIA 1995b. Causal shifts in news reporting: English vs. Greek press. *Perspectives: Studies in Translatology* 3/1: 83–92.
- SIDIROPOULOU, MARIA 1998. Quantities in translation: English vs. Greek press. *Target* 10/2: 319–333.
- TABOADA, MARÍA TERESA 2004. *Building Coherence and Cohesion. Task-oriented Dialogue in English and Spanish*. John Benjamins, Amsterdam.
- TABOADA, MARÍA TERESA – MANN, WILLIAM C. 2006. Applications of Rhetorical Structure Theory. *Discourse Studies* 8/4: 567–588.
- TIRKKONEN-CONDIT, SONJA 2002. Process research: State of the art and where to go next? *Across Languages and Cultures* 3/1: 5–19.
- VALDEÓN, ROBERTO A. 2005. The ‘translated’ Spanish service of the BBC. *Across Languages and Cultures* 6/2: 195–220.
- VALDEÓN, ROBERTO A. 2009. Euronews in translation: Constructing a European perspective of/for the world. *Forum* 7/1: 123–153.
- VIRTANEN, TUIJA 1995. Analysing argumentative strategies: a reply to a complaint. In: WÄRWIK, BRITA – TANSKANEN, SANNA-KAISA – HILTUNEN, RISTO eds., *Organization in Discourse. Proceedings from the Turku Conference*. Anglica Turkuensia 14. University of Turku, Turku. 539–547.

The recreation of rhetorical structure in Hungarian–English media translation

The study explores the relationship between rhetorical structure and functional equivalence in translation. Applying Mann and Thompson’s (1986) Rhetorical Structure Theory, it generates initial hypotheses regarding the recreation of rhetorical structure in Hungarian–English news translation and demonstrates the way in which rhetorical and discourse structure interact as functionally adequate translations are created. Results show that quantitatively the rhetorical structure of translations do not differ significantly from their sources. However, the corpus provides evidence for considerable shifts in the quality and the place of particular relational propositions within the rhetorical structure of translations. These shifts influence not only the discourse structure of the target text, but also the actual message (the news content) communicated by the text.

Keywords: Rhetorical Structure Theory (RST), relational propositions, coherence, shift of translation, news translation.

KÁROLY KRISZTINA
Eötvös Loránd Tudományegyetem